

การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม บนถนนราชดำเนินกลาง : ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ

กำธร กุลชล*

ปี พ.ศ. 2540 นอกจากเป็นปีที่ 100 ของการเสด็จ
ประพาสยุโรปครั้งแรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวแล้ว ยังนับเป็นปีที่ 60 ที่เริ่มการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลางในยุคจอมพล ป.
พิบูลสงคราม และในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีแรกของ
คริสต์ศตวรรษที่ 21 ถนนสายนี้ก็จะมีอายุครบ 99 ปี

คำนำ

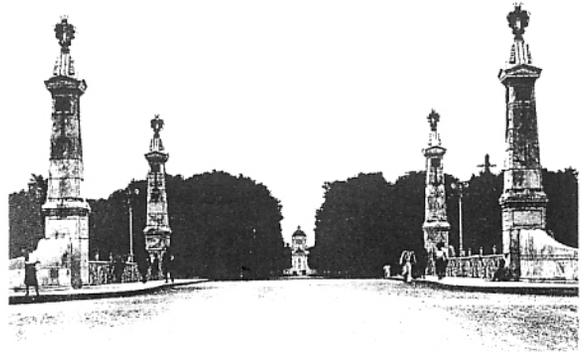
ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องกับคริสต์ศตวรรษที่ 20 หลังจาก
เสด็จฯ กลับจากยุโรปในปี พ.ศ. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้ทรงพัฒนากรุงเทพฯ ให้สวยงามและสะอาดทัดเทียมเมืองหลวงของประเทศ
อื่น ๆ ซึ่งกำลังได้รับอิทธิพลจากงานออกแบบชุมชนเมืองยุคแรกๆ ที่เรียกว่ายุค City Beautiful
ทั้งในยุโรปและอเมริกา รูปแบบของเมืองสำคัญ ๆ ในยุคนั้นนิยมการตัดถนนอย่าง
กว้างขวางเป็นแนวแกนตรงกลาง ปลายแนวแกนเป็นลานเปิดโล่งและเป็นที่ตั้งของอาคาร
สำคัญที่โดดเด่น โดยตลอดความยาวถนนจะมีอาคารขนาดใหญ่ทำหน้าที่คล้ายกำแพงสูง
ขนานอยู่ทั้งสองข้างจนทำให้ที่ว่างบนถนนรู้สึกเสมือนถูกปิดล้อม (Sense of Enclosure)
พระองค์ได้โปรดฯ ให้ตัดถนนราชดำเนินเพื่อเชื่อมระหว่างพระราชวังสวนดุสิตกับพระบรม
มหาราชวัง (กำธร กุลชล และทรงสรรค์ นิลกำแหง 2525 : 234) ตามรูปแบบดังกล่าว
มีการแยกช่องทางสำหรับรถยนต์และทางเท้ารวม 5 ช่องทาง ดังที่ปรากฏบนถนนราช-
ดำเนินนอกในปัจจุบัน ที่ถนนราชดำเนินกลาง โปรดฯ ให้ปลูกต้นไม้สองก้านและวางเก้าอี้

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

เหล็กที่โคนต้นเป็นระยะ ๆ แนวรั้วปลูกต้นพุทธรัง ในคืนข้างแรมก็จะมีแสงไฟส่องสว่างจากพลังไฟคาร์บอน (สมพรทองศรี 2526 : 110) แต่ยังไม่มีการก่อสร้างอาคารใด ๆ นอกจากพระที่นั่งอนันตสมาคมที่ปลายแนวถนนถนนราชดำเนินนอกในปี พ.ศ. 2451 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2480 ซึ่งตรงกับช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีบัญชาให้ก่อสร้างอาคาร 15 หลังขึ้นริมถนนราชดำเนินกลางพร้อม ๆ กับการพลิกโฉมใหม่ของถนนเดิมที่เคยร่มรื่นด้วยต้นมะขอกากานี้ และสร้างเกาะกลางแบ่งถนนเป็นสองฝั่งเช่นที่เห็นในปัจจุบัน รวมทั้งการก่อสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อให้ถนนสายดังกล่าวเป็นศูนย์กลางธุรกิจของประเทศ และเป็นการแสดงว่าประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองทัดเทียมประเทศตะวันตก สถาปนิกสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นคือ นายจิตรเสน หรือ หมิว อภัยวงศ์ ได้สร้างองค์ประกอบของเมืองยุค City Beautiful ให้สมบูรณ์ด้วยการออกแบบอาคารชั้นขนาดสองข้างถนนคล้ายกับอาคารบนถนน Champs Elysees ในกรุงปารีส ซึ่งได้รับอิทธิพลสไตล์การออกแบบจากโรงเรียนสอนสถาปัตยกรรม Ecole des Beaux Arts ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีชื่อเสียงและมีอิทธิพลกว้างไกลในยุคนั้น (Lang 1994 : 45) แต่ได้เพิ่มขนาดของหน้าต่างให้ใหญ่ขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของไทย แนวการออกแบบอาคารดังกล่าวเน้นการจัดเส้นสายและระนาบต่าง ๆ บนผนัง การเล่นรูปแบบในเชิงเรขาคณิต ดังจะสังเกตได้จากแผนผังอาคารซึ่งเป็นมุขรูปโค้งครึ่งวงกลม มีกันสาดแผ่นบาง ๆ เหนือระดับช่องหน้าต่างเพื่อสร้างร่มเงาบนผนังอาคารที่ทาสีอ่อน อาคารลักษณะเช่นนี้ในทางวิชาการจัดว่าเป็นสถาปัตยกรรมในแนว Neo-Plasticism (วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร และคณะ 2536 : 49)

สภาพแวดล้อมของถนนราชดำเนินกลางมีลักษณะพิเศษที่เน้นความเป็นระเบียบ ความโอ้อ่าและโล่งโล่ง ลักษณะสี และความสม่ำเสมอของรูปด้าน (Facade) ได้รับการออกแบบให้ทำหน้าที่กำแพงกันด้านข้างถนนอย่างต่อเนื่องมากกว่าการเน้นความสวยงามของอาคารแต่ละหลัง ถนนราชดำเนินกลางจึงเป็นสถานที่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทยที่สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของการออกแบบเมืองในยุค City Beautiful อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ นำเสียดายอย่างยิ่งที่สังคมไทยในสมัยต่อมาจนถึงสมัยปัจจุบันมิได้ตระหนักถึง

คุณค่าและความสำคัญของสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมดังกล่าว จะด้วยเหตุผลที่ว่ารูปแบบอาคารนั้นลอกเลียนจากต่างประเทศ หรือคุณค่าของอาคารไม่สามารถเทียบกับสถาปัตยกรรมไทยได้ก็แล้วแต่ จึงปล่อยให้เกิดการก่อสร้างอาคารที่แปลกแยกไม่กลมกลืนกับอาคารเดิม รวมทั้งการรื้อทิ้งและการทำลายอาคารเดิมที่เลหลังสองหลัง ทั้งในสภาวะปกติและสภาวะวิกฤติทางการเมืองเรื่อยมาจนทำให้กลุ่มอาคารที่ได้รับการออกแบบอย่างมีเอกภาพเริ่มปริแยกและเริ่มสูญเสียเอกลักษณ์ที่เคยมีมาช้านาน สิ่งที่น่าประหลาดใจก็คือทั้ง ๆ ที่ทุกคนยอมรับว่าถนนราชดำเนินกลางเป็นถนนที่มีความสำคัญและมีความสวยงามเฉพาะตัวเป็นเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินผ่านของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นสถานที่ต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองแทบทุกครั้งจนเรียกได้ว่าเป็นถนนที่เซ็ดหน้าชุดาของชาวไทยอีกทั้งยังเป็นเวทีแห่งประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองที่มีการหลังเลือดเพื่อดำรงระบอบประชาธิปไตยของชาติมาแล้วหลายครั้ง แต่กลับไม่เคยมีการรณรงค์หรือชักจูงให้อนุรักษ์ถนนสายสำคัญนี้เท่าที่ควร

การตัดถนนราชดำเนินนอกและถนนราชดำเนินกลางซึ่งเน้นแนวแกนถนน ขนาดด้วยอาคารใหญ่เป็นกำแพง ได้รับอิทธิพลการออกแบบผังเมืองยุค City Beautiful เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง นี้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2538 เมื่อปลัดกรุงเทพมหานครคือ นายประเสริฐ สมะลาภา ได้เตรียมการเฉลิมฉลอง ปีกาญจนาภิเษกโดยพิจารณาเห็นว่าถนนราชดำเนินกลาง ในขณะนั้นมีสภาพเสื่อมโทรมมาก ไม่เหมาะสมสำหรับการตกแต่งประดับประดาในพระราชพิธีสำคัญในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีในปี พ.ศ. 2539 จึงได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในที่สุดก็ได้แต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนบริษัท ห้างร้านที่เช่าอาคารบนถนนราชดำเนินกลางล้วน ๆ จำนวน 20 คน และคณะทำงานประกอบด้วยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้แทนบริษัทเอกชน ผู้แทนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้แทนสำนักผังเมืองและสำนักงานโยธา กรุงเทพมหานคร จำนวน 15 คน โดยแต่งตั้งให้รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นหัวหน้าคณะทำงาน ฝ่ายการปกครอง เขตพระนคร เป็นเลขานุการ และผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมจากกรมศิลปากรเป็นที่ปรึกษา

คณะทำงานและคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งทั้งสองชุดได้ร่วมมือและประสานงานกันเป็นอย่างดีตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ ผลงานที่ประจักษ์แก่สายตาของสาธารณชนนั้นเป็นผลจากความร่วมมือร่วมใจของทุก ๆ ฝ่าย ดังนั้น ในฐานะที่ผู้เขียนได้ร่วมรับผิดชอบโครงการฯ ครบทุกขั้นตอน จึงมีความยินดีที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้จากโครงการนี้ในเชิงวิชาการเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าการพัฒนาในเชิงอนุรักษ์ตามหลักการที่ถูกต้องจะช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมให้มีคุณภาพและคุณค่าได้อย่างไร และในการปฏิบัติงานให้บรรลุความสำเร็จนั้นต้องอาศัยปัจจัยและองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ อย่างไรบ้าง

แนวความคิดเมื่อเริ่มโครงการ

ปลัดกรุงเทพมหานครได้เกิดแนวความคิดในการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางเมื่อครั้งที่ได้เดินทางไปร่วมในขบวนอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากวัดพระศรีรัตนศาสดารามผ่านถนนราชดำเนินกลางไปประดิษฐานยังวัดราชนันทาราม ภาพที่รถบวงสายตาตลอดสองข้างทางคือแผ่นป้ายโฆษณาขนาดต่าง ๆ ซึ่งติดตั้งบนอาคารทั้งสองฝั่งสี่ของอาคารแต่ละหลังซึ่งซีดจางและหลุดร่อนเนื่องจาก

ขาดการบำรุงรักษา เครื่องปรับอากาศส่วนที่ติดตั้งภายนอกซึ่งเกะกะรุงรัง ฯลฯ นอกจากนั้น ยังสังเกตเห็นว่าไม่มีศาลาพักรอกโดยสารประจำทางบนถนนดังกล่าวเลย จึงได้เสนอแนวความคิดเบื้องต้นในที่ประชุมคณะทำงานนัดแรก เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2538 ซึ่งที่ประชุมได้มีความเห็นให้ทำการศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัญหาในปัจจุบัน ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาในภาพรวมเสียก่อน ต่อเมื่อได้เห็นปัญหาทั้งหมดแล้วจึงจะจัดลำดับความสำคัญของการแก้ปัญหาเป็นโครงการระยะต่าง ๆ ตามลำดับต่อไป

คณะทำงานฯ ได้ประชุมต่อมาอีกสองครั้งในเดือน พฤษภาคมและมิถุนายน 2538 ตามลำดับ เพื่อพิจารณาแผนการดำเนินงานและงบประมาณที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นที่นักวิชาการได้ทำการศึกษาล่วงหน้าไปบ้างแล้ว นำเสียดายที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มิได้ส่งนักวิชาการไปร่วมทำงาน เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยอย่างกะทันหัน จึงคงมีแต่นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากรเท่านั้นที่ร่วมดำเนินงานกับคณะทำงานฯ จนสิ้นสุดโครงการ

มุมมองและข้อเสนอแนะของนักวิชาการ

กลุ่มนักวิชาการในคณะทำงานฯ ได้เริ่มออกเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ๆ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป
2. การอนุรักษ์อาคาร
3. ปัญหาเฉพาะเรื่องของกรุงเทพมหานคร

ผลสรุปจากการศึกษาเบื้องต้นได้นำเสนอให้คณะทำงานพิจารณาในวันที่ 3 สิงหาคม 2538 โดยเชิญปลัดกรุงเทพมหานครเข้าร่วมการประชุมด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. สรุปปัญหาจากสภาพปัจจุบัน

1. สภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป

สิ่งที่สามารถประมวลได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญ ๆ ในภาพรวมของถนนราชดำเนินกลาง มี 5 หัวข้อคือ

1.1 อาคารแปลกปลอมที่ไร้คุณค่า

ในหนังสือที่เล่าเรื่องเก่า ๆ ของกรุงเทพฯ ได้บันทึกไว้ว่า

...ตึกใหญ่ทันสมัยที่มีบนถนนราชดำเนิน
ระยะแรก คือตึกบริเวณที่เป็นกรม-
ประชาสัมพันธ์เดิม เคยเป็นที่ตั้งของห้าง
แบดแมน (Henry A.Badman and
Co.)... (สมบัติ พลายน้อย 2518 : 331)

ในปัจจุบันพบว่าอาคารเดิมจำนวน 4 หลังที่สูญหายไปจาก
ถนนราชดำเนินกลาง ได้แก่

- อาคารกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งตั้งอยู่ตรงหัวมุม
ถนนเยื้องกับสะพานผ่านพิภพลีลาเป็นอาคารที่สร้างในรูปแบบ
สถาปัตยกรรมยุค Modern และถูกเผาทำลายในช่วง
วิกฤตการณ์ทางการเมือง ปัจจุบันกำลังดำเนินการก่อสร้าง
สวนสาธารณะ "สันติพร" บนพื้นที่ดังกล่าว (งานช่างของ
ในหลวง 2540 : 208)

- อาคารที่ถัดจากกรมประชาสัมพันธ์ไปทางสี่แยก
คอกวัว คืออาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งมี
รูปแบบยุคเดียวกันกับกรมประชาสัมพันธ์และถูกเผาทำลาย
เช่นกัน ปัจจุบันได้สร้างอาคารใหม่ที่มีรูปทรงแปลกแยก
อีกยุคหนึ่งขึ้นแทนที่

- อาคารสำนักงานองคมนตรีตามผลการปฏิบัติราชการ
หรืออาคาร กตป. ตรงหัวมุมสี่แยกคอกวัว อาคารนี้ถูกเผา

อาคารดั้งเดิมที่เคยตั้งอยู่บนถนนราชดำเนินกลาง - ห้างแบดแมน
แอนด์โก กรมประชาสัมพันธ์ และสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล
ก่อนถูกเผาทำลายเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516

ทำลายระหว่างเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516
ปัจจุบันยังคงเป็นที่ว่างเปล่าซึ่งสำนักงานทรัพย์สินส่วน
พระมหากษัตริย์ให้เช่าปลูกแฝงลอยขายสลากกินแบ่งรัฐบาล
เป็นการชั่วคราว และถึงแม้ว่ารัฐบาลหลายสมัยได้มีมติ
ให้ใช้สถานที่นี้ก่อสร้างอนุสาวรีย์วีรชน แต่ก็ยังดำเนินการ
ไม่เป็นผลสำเร็จ

- อาคารศาลาเฉลิมไทย ซึ่งเป็นอาคารหลักตรง
หัวมุมถนนเยื้องกับสะพานผ่านพิภพลีลาติดกับวัดราชชนิตดา
ราม ได้ถูกรื้อถอนเพื่อก่อสร้างลานพลับพลามหาเจษฎา
บดินทร์และพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวตามมติคณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์

อาคารที่ต่อเติมและสร้างใหม่ซึ่งมีรูปทรงแปลกแยกและไม่กลมกลืน
กับกลุ่มอาคารเดิม

สภาพการจราจรบริเวณเกาะกลางถนนซึ่งทำลายสภาพแวดล้อม และก่อให้เกิดอันตรายทั้งกับผู้ขับขี่และการจราจรบนถนน

การปลูกไม้ประดับหน้าอาคารเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างปลูกตามอำเภอใจ

นอกจากการสูญเสียอาคารหลัก ๆ และการก่อสร้างอาคารที่มีรูปร่างผิดแปลกเพื่อทดแทนอาคารเดิมแล้ว ปรากฏว่ายังมีการสร้างอาคารใหม่รวมทั้งการดัดแปลงอาคารเดิมเพิ่มเติมอีก เช่น ธนาคารกรุงเทพสาขาสะพานผ่านฟ้า อาคารราชดำเนินแมนชั่นแนวด้านหลังโรงแรมแมจestic การติดตั้งผนังกระจกสีเข้มหุ้มรอบอาคารตรงมูมวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น อาคารดังกล่าวล้วนมีรูปทรงที่แตกต่างไปจากกลุ่มอาคารเดิมจนกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ของถนนราชดำเนินกลางในปัจจุบัน

1.2 การใช้พื้นที่เกาะกลางถนนเป็นที่จอดรถ

วัตถุประสงค์ของการก่อสร้างอาคารและระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ บนถนนราชดำเนินกลางสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี พ.ศ. 2480 ก็เพื่อสร้างย่านธุรกิจแห่งแรก ให้บริษัทห้างร้านต่าง ๆ มาเช่าดำเนินกิจการ แต่ในช่วงเวลา 60 ปีที่ผ่านมากรุงเทพมหานครได้ขยายตัวจนกลายเป็นเมืองที่มีปัญหาการจราจรคับคั่งที่สุดแห่งหนึ่งของโลก แม้ถนนราชดำเนินซึ่งตัดไว้อย่างกว้างขวางถึง 12 ช่องทางก็ไม่เพียงพอ ดังนั้น การจอดรถริมถนนราชดำเนินกลางจึงถูกยกเลิกเพื่อรองรับปริมาณรถยนต์ที่แล่นผ่านจำนวนมากตลอดทั้งวัน ปัญหาที่จอดรถทั้งรถยนต์และรถจักรยานยนต์ จึงทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อธุรกิจน้อยใหญ่บนถนนสายดังกล่าว ในปัจจุบันคงเหลือพื้นที่จอดรถสำหรับผู้ดำเนินกิจการและลูกค้าเพียง 2 พื้นที่เท่านั้นคือ พื้นที่ริมถนนในซอยแคบ ๆ ด้านหลังแนวอาคาร ซึ่งจอดได้จำนวนจำกัดและพื้นที่ว่างระหว่าง

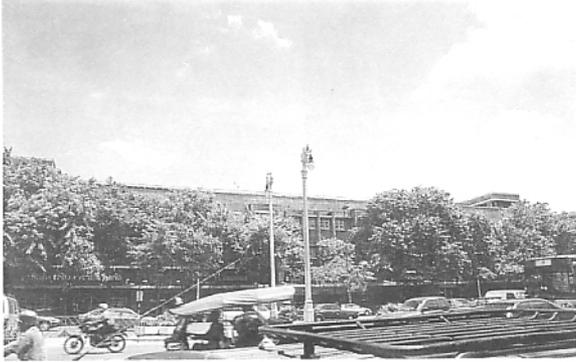
เกาะกลางถนนซึ่งไม่สามารถจอดได้ทุกวัน โดยเฉพาะในช่วงวันเฉลิมฉลองเทศกาลหรือโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ซึ่งต้องใช้พื้นที่ทั้งหมดติดตั้งซุ้ม ป้าย กระถางต้นไม้ และไฟฟ้าประดับถนนเป็นประจำทุกปี

การจอดรถในบริเวณเกาะกลางถนนนั้นนับว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งเพราะเป็นการเสี่ยงอันตรายสำหรับผู้ใช้รถและผู้สัญจรผ่านไปมา โดยเฉพาะการถอยรถออกจากที่จอดซึ่งมีโอกาสสูงที่จะชนกับรถที่แล่นเร็วในช่องทางด้านขวา การข้ามถนนที่มีความกว้างถึง 6 ช่องทางโดยปราศจากทางม้าลายที่เพียงพอ ฯลฯ อนึ่ง ปริมาณรถยนต์ที่จอดเรียงรายอย่างหนาแน่นในที่เปิดโล่งช่วงเวลากลางวันท่ามกลางแสงแดดที่ร้อนระอุได้กลายเป็นแหล่งสะสมความร้อนและแสงสะท้อนของดวงอาทิตย์ตลอดแนวแกนถนนทั้งสาย

1.3 ความละเอียดในการตัดแต่งต้นไม้

เมื่อพิจารณาเรื่องการจัดภูมิทัศน์ของถนนราชดำเนินกลาง ได้พบว่าการปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงาบนทางเท้าทั้งสองฟากนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกันมาก ต้นไม้ยืนต้นส่วนใหญ่คือต้นประดู่ซึ่งปลูกเรียงกันสองแถว ส่วนพื้นที่ริมทางเท้าด้านติดอาคารส่วนใหญ่เป็นพืชล้มลุกหรือไม้ประดับนานาชนิดที่บริษัทห้างร้านแต่ละแห่งนำไปปลูกเองตามความพอใจ

ต้นประดู่ที่ปลูกบนทางเท้าในปัจจุบันมีขนาดและรูปทรงที่แตกต่างกันมาก ดังจะสังเกตได้ว่าในบริเวณตั้งแต่โรงแรมรัตนโกสินทร์ไปทางสี่แยกคอกวัว ลำต้นมีขนาดใหญ่โตกว่าที่อื่น ๆ และมีความสูงมากกว่าตัวอาคาร แต่

สภาพความแตกต่างระหว่างต้นไม้บนทางเท้าสองฟากถนน

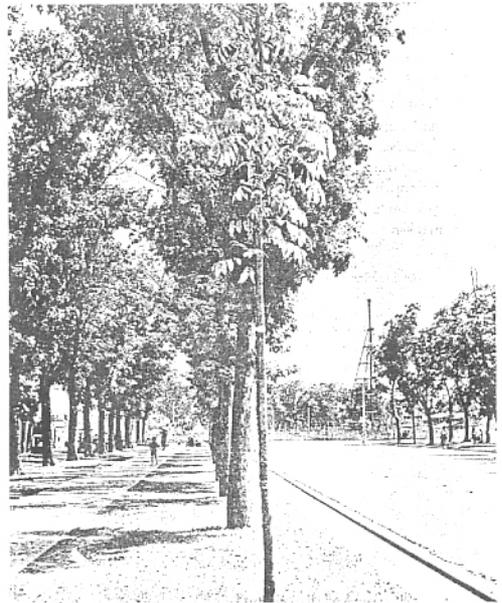
บริเวณด้านหน้าร้านค้าฝั่งตรงกันข้ามเยื้องไปทางอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตยกลับมีลำต้นแคระแกร็น รูปทรงบิดเบี้ยว ความสูงของลำต้นไม่ถึงครึ่งของต้นอื่น ๆ โดยเฉพาะ บางต้น มีลักษณะพุ่มชะลุตาใบโกร๋นเหมือนขาดธาตุอาหาร เป็นต้น จึงสรุปได้ว่าการบำรุงรักษาต้นไม้ยืนต้นซึ่งเป็นส่วนประกอบ สำคัญของถนนยังไม่ดีพอ หน่วยงานที่รับผิดชอบมิได้หมั่น ตัดแต่งกิ่งเท่าที่ควรเพื่อให้ต้นประดูทุก ๆ ต้นมีรูปทรงและ ขนาดใกล้เคียงกันตลอดทั้งถนน

อนึ่ง มีการตั้งข้อสังเกตว่าที่ถนนราชดำเนินกลาง นั้นไม่เคยปลูกต้นมะขามเหมือนถนนราชดำเนินนอกและ ถนนราชดำเนินใน จากการศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมี พระราชดำรัสให้ปลูกต้นมะขอกกานี้ไว้ตลอดสองฟากถนน ราชดำเนินกลาง ดังข้อความส่วนหนึ่งในพระราชหัตถ- เลขาณบบัลงวันที่ 19 สิงหาคม ร.ศ. 123 ถึงเจ้าพระยา เทเวศรวงษ์วิวัฒน์ ความว่า

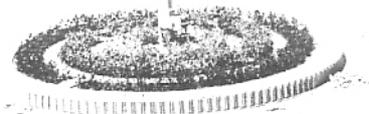
...ด้วยเข้าใจว่าต้นหมอกกานี้ยังมีอยู่อีกมาก เห็นว่าที่ข้างถนนราชดำเนินกลางแถว ในทั้งสองข้าง การที่จะทำตึกก็ยังคงช้า ถ้าปลูกต้นหมอกกานี้เสียข้างละแถว

อย่างต้นหมอกกานี้ที่ถนนราชดำเนินนอกจะดี เมื่อจะทำตึกเมื่อไร จึงตัดต้นหมอกกานี้เสีย เอาไม้ไปใช้ทำอะไร ๆ ก็ได้ ให้ คิดอ่านปลูกต้นหมอกกานี้ตามที่ว่านี้... (สยามพร ทองสารี 2526 : 110)

น่าเสียดายที่ต้นมะขอกกานี้ทั้งสี่แถวซึ่งโตเต็มที่แล้วถูกโค่น ลงทั้งหมดเมื่อเริ่มเปลี่ยนสภาพถนน ผู้ใหญ่บางท่านเล่าว่า ต้นไม้ที่ปลูกใหม่บนทางเท้าคือต้นชงโค ต้นกาหลง และ ต้นราชพฤกษ์ ส่วนต้นประดู่นั้นคงนำมาปลูกในภายหลัง อนึ่ง ภาพถ่ายในสมัยหนึ่งได้แสดงว่ามี การปลูกไม้ประดับ ในวงเวียนที่สร้างล้อมเสาไฟในบริเวณเยื้อง ๆ กับสะพานผ่าน พิภพลีลาด้วย

ต้นมะขอกกานี้ 4 แถวซึ่งปลูกบนถนนราชดำเนินกลางในสมัย รัชกาลที่ 5 และถูกโค่นเพื่อเปลี่ยนรูปโฉมของถนนประมาณต้น ทศวรรษที่ 2480

การปลูกไม้ประดับในกระเบงเวียนรอบฐานเสาไฟฟ้าตอนปลาย ถนนราชดำเนินกลางต่อเชื่อมกับถนนราชดำเนินใน

1.4 บรรยากาศที่แห้งแล้งในภาพรวม

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ในภาพรวมของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพบนถนนราชดำเนินกลางแล้ว มีความรู้สึกว่ ถนนสายนี้ขาดความชุ่มชื้น ความมีชีวิตชีวา (vitality) และขาดบรรยากาศที่เชิญชวนให้เดินเล่นมากกว่านั่งรถผ่าน สาเหตุที่สำคัญเกิดจากบรรดามลพิษที่ยวดยานจำนวนมาก่อขึ้น เช่น ความร้อน เสียงดัง ฝุ่นละออง ความสั่นสะเทือน ฯลฯ นอกจากนี้ สีนํ้าตาลแก่ที่ทา

ทัศนียภาพของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และสอง ต่องการอนุรักษ์ลายไทยที่ทำด้วยปูนผสมสีบนพื้นเกาะกลางถนน ซึ่งปัจจุบันมีสภาพชำรุดทรุดโทรม อีกทั้งหลายหลายส่วนก็แตกร้าวหรือถูกขูดเจาะเป็นบ่อพักนํ้าเสีย

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับถนนราชดำเนินนอก ซึ่งปลูกต้นไม้ชามเรียงรายขนานกันหลายแถว พบว่าการตัดถนนลักษณะดังกล่าวสามารถสร้างร่มเงาและความชุ่มชื้นแก่สภาพแวดล้อมของถนนได้ดีกว่าโดยไม่บดบังทัศนียภาพ

สภาพความชำรุดทรุดโทรมของอาคารและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

อาคารก็ปรากฏสภาพกระต่ากระด่าง (ขณะที่ทำการศึกษานั้นบางอาคารก็ทาสีซ้ำใหม่ บางอาคารสีที่ทาไว้เดิมก็ซีดจาง) จึงทำให้เกิดความรู้สึกที่มัวชัว แม้ร้านรวงริมถนนจะพยายามส่งเสริมบรรยากาศให้คึกคัก เช่น การตั้งโต๊ะกาแฟบนบาทวิถีตามอย่างร้านกาแฟในกรุงปารีสแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะสภาพแวดล้อมมีมลภาวะสูงนั่นเอง

บรรยากาศที่แห้งแล้งนั้นรู้สึกได้มากในบริเวณที่ปราศจากเงาร่มไม้ เช่น เกาะกลางถนน สะพาน สีแยก และวงเวียน สาเหตุที่ไม่ปลูกต้นไม้บนเกาะกลางถนนก็สืบเนื่องจากเหตุผลสองประการคือ หนึ่ง เกรงว่าจะบดบัง

ของพระที่นั่งอนันตสมาคม อย่างไรก็ตาม การเพิ่มพื้นที่สีเขียวบนเกาะกลางถนนราชดำเนินกลางโดยไม่บดบังมุมมองอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยก็น่าจะพิจารณาหาทางเพื่อบรรเทาปัญหาความแห้งแล้งลง

1.5 ความชำรุดทรุดโทรมของสิ่งก่อสร้าง

ในระหว่างการสำรวจภาคสนามในเดือนพฤษภาคม 2538 ได้พบว่าสภาพอาคารและสิ่งก่อสร้างโดยรอบเต็มไปด้วยความชำรุดทรุดโทรมจนน่าวิตก ตั้งแต่พื้นถนนทางเท้า กระบะต้นไม้ ทางเข้าอาคาร หน้าต่าง กันสาด

ผนัง และสาธารณสมบัติอื่น ๆ รวมทั้งลานอนุสาวรีย์ ประชาธิปไตยก็แตกหักเสียหายเนื่องจากถูกปล่อยปละละเลย มาเป็นเวลายาวนาน

ตามข้อเท็จจริง อาคารทั้งสองฝั่งถนนราชดำเนิน กลางนั้นอยู่ในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์ ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของอาคาร ตามสัญญา การเช่าอาคาร ผู้เช่ามีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแล รักษาอาคาร หากต้องการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข ใด ๆ ก็จะต้องขออนุญาตต่อเจ้าของอาคารเสียก่อน และ ในทางปฏิบัติ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ก็พิจารณาโดยอิงกฎเกณฑ์และข้อบัญญัติเกี่ยวกับการ ควบคุมอาคารของกรุงเทพมหานครเป็นหลัก แต่ผลจากการ สำรวจสภาพความเป็นจริง ได้พบทั้งกรณีที่เกิดความ

ตัดแปลงสภาพอาคารอย่างถาวรซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพ แวดล้อมของถนนโดยตรง กรณีแรกได้แก่การก่อผนังทับ สูงและกรุแผ่นหินแกรนิตบังช่องหน้าต่างเพื่อเน้นทางเข้า ด้านหน้าอาคาร และอีกกรณีหนึ่งได้แก่การใช้แผงเส้น อะลูมิเนียมเคลือบสีฉูดฉาดกรุหุ้มผนังด้านหน้าอาคารเช่น เดียวกับตึกแถวตามถนนสายต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด

สภาพความเสื่อมโทรมของถนนราชดำเนินกลาง ในขณะนั้นเกิดขึ้นเพราะผู้เช่าอาคารส่วนใหญ่ไม่รับผิดชอบ ในการดูแลรักษาเท่าที่ควร บางรายปล่อยให้บานหน้าต่างหลุด มีฝุ่นและหยากไย่เกาะเต็ม บางรายมีเชิงใส่ขยะค้างคาอยู่ บนกันสาด บางรายมีโต๊ะเก้าอี้ชำรุดที่หาบเร่แผงลอยใช้วาง กระจะกระจะอยู่ บางรายปล่อยให้ทิ้งขยะบนที่ว่างข้างอาคาร

สภาพการต่อเติม/ตัดแปลงอาคาร ความเสื่อมของสีทาอาคาร ความรุ่งรังของเครื่องปรับ อากาศ และความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยภายนอกอาคาร ล้วนส่งผลกระทบต่อ สภาวะแวดล้อม

หละหลวมในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องและกรณี หลีกเลี่ยงกฎหมาย ตัวอย่างเช่น การติดตั้งป้ายที่เกะกะ รุงรังไม่เลือกที่โดยมุ่งหวังผลกำไรในเชิงพาณิชย์เท่านั้น

สิ่งที่พบว่าขัดกับกฎเกณฑ์มากที่สุดได้แก่การ

บางรายผู้เช่าเดิมที่เลิกกิจการไปแล้วก็ปล่อยให้บานกระจะ แตกเป็นช่องโหว่ ฯลฯ ปัญหาโดยรวมที่พบมากที่สุดคือ สีทาที่หลุดร่อนเพราะความชื้น ซึ่งเกิดจากท่อระบายน้ำ แตกหักหรือมีน้ำไหลค้างอยู่บนกันสาด และเครื่องปรับ

อากาศแบบแยกส่วนซึ่งติดตั้งคอมเพรสเซอร์ตามกันสาดแต่ละชั้นอย่างไม่เป็นระเบียบ บางแห่งก็มีเหล็กกันขโมยครอบไว้ที่น่าเกลียดอีกต่างหาก

2. การอนุรักษ์อาคาร

ในคณะผู้ศึกษาโครงการ มีนักวิชาการด้านการอนุรักษ์อาคารรวมอยู่ด้วยคือ อาจารย์อำนาจ รัตนบัญญัติ จากภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม และนับเป็นความโชคดีที่ระหว่างการดำเนินงานได้พบอาคารบางหลังกำลังซ่อมแซมและปรับปรุงใหม่ จึงได้ขออนุญาตกะเทาะผิวปูนฉาบผนังและกันสาดของอาคารดังกล่าวเพื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบในห้องปฏิบัติการ

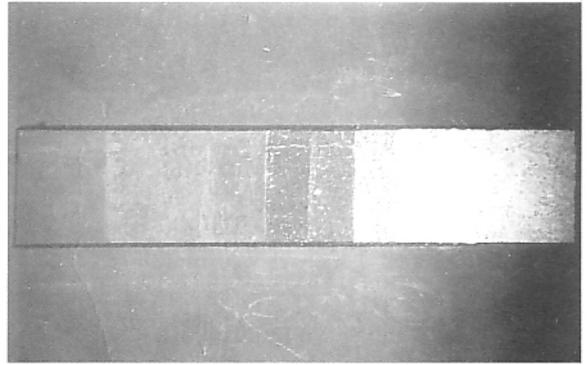
ภายหลังการตรวจสอบปูนฉาบดังกล่าว อาจารย์อำนาจได้รายงานผลการวิเคราะห์ดังนี้

2.1 สภาพของสีและวัสดุอื่นบนผิวผนังอาคาร

สภาพของสีที่ใช้ทาภายนอกอาคารเป็นหลักฐานแสดงว่ามีการทาสีหลายครั้งหลายวาระ แต่ละวาระเกิดจากความคิดของคนในแต่ละยุคสมัยโดยไม่มีการจดบันทึกการเปลี่ยนแปลงในแต่ละครั้งไว้เป็นหลักฐาน เช่น การทาสีใหม่ที่แตกต่างไปจากสีเดิมที่ทาเมื่อปี พ.ศ. 2514 ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ 25 ปี และปี พ.ศ. 2525 ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีการทาสีหลายครั้งเดิมบางแห่งที่มีพื้นผิวหยาบขรุขระออกแล้วฉาบปูนใหม่ให้เรียบก่อนทาสีทับด้วย บางผนังก็นำเอาวัสดุแผ่นสำเร็จรูป เช่น หินอ่อน โม่เสก และกระเบื้องมาปิดทับแทนการฉาบปูน

2.2 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสีและวัสดุภายนอก

ประการแรก ทำให้เกิดความลับสนและความคลาดเคลื่อนในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของอาคาร การวิเคราะห์คุณค่าและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่วิพากษ์ยากขึ้นกว่าเดิม ประการที่สอง ทำให้เกิดช่องว่างในการศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของวิธีการก่อสร้างสถาปัตยกรรมรูปแบบตะวันตกที่ได้พัฒนาโดยการผสมผสานกับวิธีการของไทย และประการสุดท้าย ได้แก่การบ่อนทำลายเอกภาพของกลุ่มอาคารเดิมซึ่งยึดหลักการการใช้วัสดุและสีที่เป็นหลักฐานแสดงเอกลักษณ์สำคัญของสถาปัตยกรรมในยุคนั้น

ตัวอย่างปูนฉาบที่กะเทาะจากผนังอาคารและผลการวิเคราะห์จากห้องปฏิบัติการแสดงชั้นของสีที่ทาทับกันมาตั้งแต่สมัยแรกจนถึงสมัยปัจจุบัน

3. ปัญหาเฉพาะเรื่องของกรุงเทพมหานคร

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าก่อนที่คณะทำงานจะมีมติเห็นชอบให้ทำการศึกษาปัญหาในภาพรวมของถนนราชดำเนินกลางนั้น ปลัดกรุงเทพมหานครได้แสดงความประสงค์ที่จะให้แก้ปัญหาเฉพาะเรื่องบางปัญหาที่ตนเองได้ประสบพบเห็นโดยมุ่งมั่นที่จะเร่งแก้ปัญหาเหล่านั้นให้สำเร็จก่อนเริ่มพระราชพิธีกาญจนาภิเษกในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2539

ปัญหาที่ปลัดกรุงเทพมหานครให้ความสนใจเป็นพิเศษประกอบด้วย สีทาอาคาร การติดตั้งป้าย การติดตั้งเครื่องปรับอากาศส่วนนอกอาคาร การสร้างศาลาพักรอรถโดยสารประจำทางและป้อมตำรวจจราจร หลังจากที่คณะนักวิชาการได้ศึกษาปัญหาต่าง ๆ แล้วมีความเห็นว่า การทาสีอาคารก็ดี การปรับปรุงป้ายก็ดี การติดตั้งเครื่องปรับอากาศก็ดี ล้วนจำเป็นต้องรีบดำเนินการตามที่ปลัดกรุงเทพมหานครเสนอ แต่การจัดสร้างศาลาพักรอรถโดยสารประจำทางและป้อมตำรวจจราจรนั้นควรใช้เวลาศึกษาและพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากสิ่งก่อสร้างที่มีรูปแบบใหม่

สภาพความชำรุดของพื้นลานและทางเดินรอบฐานอนุสาวรีย์
ประชาธิปไตย

ย่อมจะส่งผลกระทบต่อตรงต่อสิ่งแวดล้อมและล่อแหลมต่อการเกิดปฏิกิริยาจากสาธารณชนทั้งด้านบวกและด้านลบ
อนึ่ง คณะผู้ศึกษาได้พบว่ายังมีปัญหาอื่น ๆ ที่มีความ
จำเป็นเร่งด่วนกว่า เช่น การปรับปรุงลานอนุสาวรีย์
ประชาธิปไตย การปรับปรุงทางเท้า การปรับปรุงส่วน
ประดับของถนน (Street Furniture) การตัดแต่งต้นไม้
และการปลูกไม้ประดับเพิ่มเติม เป็นต้น

ในการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับป้ายซึ่งเป็นปัญหา
เร่งด่วนเรื่องหนึ่งนั้น พบว่าในพื้นที่ตลอดความยาวถนน
ราชดำเนินกลางไม่มีการติดตั้งป้ายขนาดใหญ่ชนิดที่ต้อง
ใช้โครงเหล็กขนาดใหญ่รองรับดังเช่นป้ายคัทเอ้าท์ (bill-
board) ที่ติดตั้งบนหลังคาอาคารตามถนนสายต่าง ๆ ป้าย
ที่นับว่าใหญ่โตที่สุดคือป้ายโฆษณากิจการของผู้ที่เช่าช่วง
อาคารชั้นบน ๆ ซึ่งติดตั้งบนผนังในระดับสูงและใช้วัสดุ
ราคาถูก เช่น ป้ายของโรงเรียนสอนภาษาที่ทำด้วยแผ่นไม้
อัดทาสี เป็นต้น ส่วนป้ายชื่อบริษัทห้างร้านซึ่งเป็นป้าย
ถาวรนั้นมีลักษณะแคบยาวและติดตั้งในแนวนอนที่ระดับ
เหนือกันสาดชั้นล่าง ป้ายอื่น ๆ ที่เหลือได้แก่ป้ายสัฟเพอเร
ขนาดเล็กใหญ่ที่ติดตั้งในระดับสายตาคอนเดินเท้าได้กันสาด
ชั้นล่าง สิ่งที่น่าสังเกตคือป้ายเลขประจำอาคารซึ่งติดตั้งไว้
แต่ตั้งแต่เดิม เช่น ป้าย อาคาร ๔ มีขนาดเล็กมากจน
แทบสังเกตไม่เห็น และในปัจจุบัน ป้ายดังกล่าวก็มีไม่ครบ
ทุกอาคาร

รายงานการวิเคราะห์ปัญหาในเรื่องป้ายมี 4 ข้อ
ดังนี้คือ

ความแตกต่างของป้ายชนิดต่าง ๆ ทั้งประเภท ลักษณะ ขนาด และ
ตำแหน่งที่ติดตั้ง

1. แยกตามประเภทของป้าย ประกอบด้วยป้าย
จรรยา ป้ายบอกทิศทาง ป้ายชื่ออาคารสถานที่ และป้าย
โฆษณาสรรพคุณของสินค้าหรือบริการ
2. แยกตามลักษณะทางกายภาพของป้าย ประกอบด้วยวัสดุที่ใช้ทำป้าย รูปทรงของป้าย การใช้สีและ/หรือ
ลวดลายของแผ่นพื้นป้ายและตัวอักษร ตลอดจนการติดไฟ
ส่องป้าย
3. แยกตามขนาด ประกอบด้วยป้ายขนาดใหญ่
ที่เห็นได้จากระยะไกลและลดหลั่นลงมาจนถึงป้ายขนาดเล็ก
ที่เห็นได้จากระยะใกล้ซึ่งติดตั้งในระดับสายตาคอนเดินเท้า

4. แยกตามตำแหน่งที่ติดตั้ง ประกอบด้วยป้ายที่ติดตั้งบนผนังอาคารชั้นบนสุด ระดับกึ่งกลางอาคาร ระดับเหนือกันสาดและระดับใต้กันสาดชั้นล่าง รวมทั้งป้ายต่าง ๆ ที่ติดตั้งบนทางเท้าหน้าอาคาร

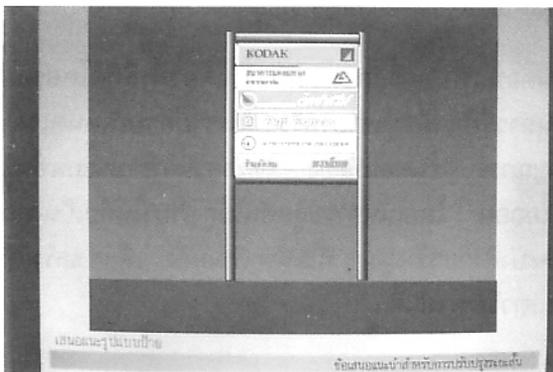
ป้ายที่พบว่ามีปัญหาหน้อยที่สุดได้แก่ป้ายชื่ออาคาร สถานที่ซึ่งติดตั้งที่ระดับกันสาดชั้นล่าง ส่วนประเภทที่เป็นปัญหาพบกวนสายตามากที่สุดได้แก่ป้ายที่มีข้อความโฆษณา ซึ่งส่วนใหญ่ติดตั้งบนผนังอาคารชั้นสูง ๆ มองเห็นได้จากระยะทางไกล ๆ และไม่ส่งเสริมสภาพแวดล้อม ในการสำรวจครั้งล่าสุด ผู้ศึกษาได้จัดทำบัญชีป้ายที่เข้าข่ายสมควรเปลี่ยนแปลงรวมทั้งสิ้น 31 ป้าย

ข. ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ต่อเนื่องกับการวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ในข้อ ก. คือการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาในรูปโครงการ โดยจัดเป็นกลุ่มตามความเร่งด่วนของปัญหาดังนี้

ป้ายเลขประจำอาคารซึ่งมีขนาดเล็กเกินไปจนยากแก่การสังเกตเห็น

ตัวอย่างการจัดทำแผงป้ายรวมซึ่งเสนอให้ติดตั้งบนทางเท้าด้านหน้าของอาคารแต่ละหลัง

1. โครงการระยะสั้น ให้เสร็จภายในต้นปี พ.ศ. 2539
2. โครงการระยะกลาง ภายในระยะเวลา 5-10 ปี
3. โครงการระยะยาว ภายในระยะเวลา 10-20 ปี

ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการระยะสั้น

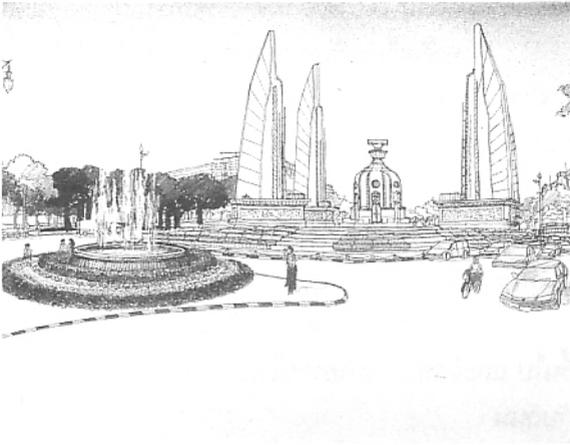
- 1) รื้อถอนสิ่งสกปรกรกรุงรังบนกันสาดและบริเวณโดยรอบอาคาร รวมทั้งเก็บกวาดทำความสะอาดอาคารด้านนอก
- 2) ซ่อมแซมส่วนประกอบของอาคารที่มีสภาพชำรุด เช่น บานหน้าต่างที่หลุด กระจกที่แตก ฯลฯ ให้ดีดัดเดิม
- 3) ทาสีอาคารใหม่ อย่างน้อยควรทาด้านที่มองเห็นได้ชัดจากฝั่งถนน โดยใช้สีตามที่นักวิชาการอนุรักษ์แนะนำ
- 4) ทาสีเครื่องปรับอากาศให้กลมกลืนกับสีที่ทาผนังอาคารและหากมีความเป็นไปได้ ก็ให้ย้ายไปติดตั้งที่อื่น เช่น บนหลังคาหรือด้านหลังของอาคาร
- 5) ย้าย และ/หรือ ปรับเปลี่ยนป้ายชื่อบริษัทห้างร้าน ป้ายโฆษณา และป้ายประเภทต่าง ๆ โดยเลือกจาก 3 แนวทางดังนี้
  - ยกเลิกป้ายทั้งหมดตั้งแต่ชั้น 2 ของอาคารขึ้นไป และจัดทำแผงป้ายรวมไว้หน้าอาคาร ในแนวตั้งฉากกับถนน
  - ย้ายป้ายชั้นบนทั้งหมดลงมาติดตั้งที่ขอบกันสาดชั้นล่างสุดเพื่อให้ป้ายทุกป้ายอยู่ในระดับเดียวกัน
  - จัดทำ/ปรับปรุงป้ายที่เป็นปัญหาตามบัญชีสำรวจทั้ง 31 ราย และยกเลิกป้ายโฆษณาสรรพคุณสินค้าหรือการบริการ
- 6) ออกแบบศาลาพักรอรถโดยสารประจำทางและป้อมตำรวจจราจร
- 7) ตัดแต่งต้นประตู่ให้มีขนาดและรูปทรงใกล้เคียงกัน รวมทั้งเปลี่ยนต้นที่แคระแกร็นใหม่ หากเป็นไปได้ ควรปลูกไม้ประดับเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวบนทางเท้า
- 8) เปลี่ยนวัสดุปูพื้นลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการระยะ 5-10 ปี

- 1) โครงการปรับปรุงเกาะกลางถนน ควรยกเลิกการจอดรถทั้งหมดบริเวณเกาะกลางถนน และดำเนินการตามแนวทางเลือกต่อไปนี้

ภาพเปรียบเทียบการปลูกไม้ประดับที่ให้ความสวยงามกว่าการวางต้นไม้ในกระถางเป็นเครื่องครว

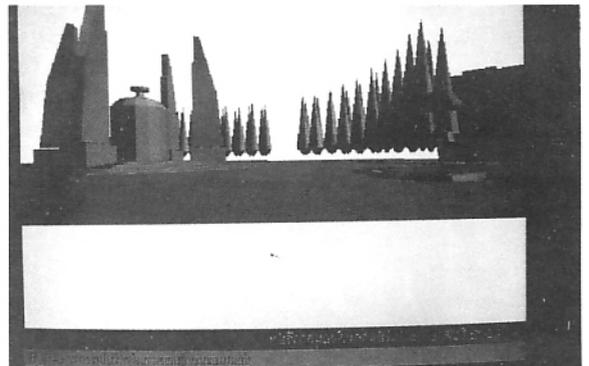
ข้อเสนอแนะให้จัดทำน้ำพุบริเวณหัวเกาะรอบวงเวียนและบริเวณสี่แยกเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น

- ปลูกไม้ยืนต้นที่มีใบโปร่ง เช่น ต้นมะขาม แนวเตี้ยหรือแนวคู่ ยกขอบถมดินเพื่อปลูกหญ้าหรือพืชคลุมดินตลอดแนวเกาะกลางถนน หรือ
- จัดทำน้ำพุเป็นช่วง ๆ แทนการปลูกหญ้าสลับกับแนวต้นไม้ยืนต้น หรือ
- ปลูกไม้พุ่มตัดเรียบ ลดหลั่นกัน 2-3 ชั้น ดังตัวอย่างที่กรุงเทพมหานครจัดทำรอบลานน้ำพุหน้ากรมศิลปากร
- ใช้แนวทางเลือกข้างต้นหลายแนวผสมกัน

2) โครงการปรับปรุงบริเวณรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสวยงามของอนุสาวรีย์ฯ โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ขั้นตอนคือ

ตัวอย่างการปลูกไม้พุ่มตัดเรียบที่เสนอให้จัดทำตลอดแนวเกาะกลางถนนเพื่อลดความแห้งแล้ง

ข้อเสนอแนะให้สร้างฉากหลังด้วยแนวต้นไม้สูงรอบวงเวียน ซึ่งมีสภาพโล่งใต้งในปัจจุบันเพื่อเน้นอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยให้เด่นสง่าขึ้น

ขั้นตอนแรก รื้อถอนอาคารชั้นเดียวทั้งสี่ทิศโดยรอบอนุสาวรีย์ฯ เมื่อผู้เช่าอาคารแต่ละรายครบกำหนดเวลาสัญญาเช่า ขั้นตอนที่สอง จัดทำสวนสาธารณะบนพื้นที่ที่รื้อถอน โดยเน้นการปลูกต้นไม้สูงเรียงให้ทึบเป็นฉากและบังสิ่งก่อสร้างสูง ๆ ที่ไม่น่าดูด้านหลัง เพื่อส่งเสริมให้อนุสาวรีย์ฯ เด่นขึ้น

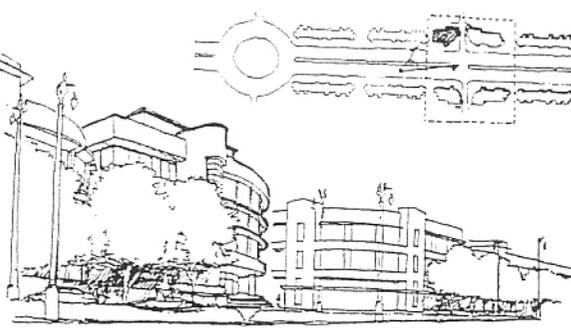
3) โครงการปรับปรุงพื้นที่ว่างมุมสี่แยกคอกวัว เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังมีปัญหาในเชิงนโยบาย (เคย

กำหนดให้เป็นสถานที่ก่อสร้างอนุสาวรีย์วีรชน แต่ยังไม่มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมและมีแนวโน้มว่าจะย้ายไปก่อสร้างที่อื่น) ดังนั้น ข้อเสนอแนะจึงมี 2 แนวทางคือ ในกรณีที่ยังจัดสร้างอนุสาวรีย์วีรชนตามนโยบายเดิมก็ควรเพิ่มเติมประโยชน์ใช้สอยให้เป็นสวนสาธารณะ แต่ในกรณีที่จัดสร้างอนุสาวรีย์วีรชนที่อื่นก็ควรสร้างอาคารใหม่ให้กลมกลืนกับอาคารอื่น ๆ ที่ห้วมุมสี่แยก

4) โครงการปรับปรุงทางเท้าและส่วนระดับของถนน สิ่งอำนวยความสะดวกบนถนนและทางเท้าได้แก่ ทางม้าลาย ม้านั่ง ตู้โทรศัพท์สาธารณะ บอร์ดปิดประกาศ แผ่นสำหรับคนเดินเท้า แผงขายหนังสือพิมพ์ ที่จอดรถจักรยานยนต์ ถังขยะ ฯลฯ ทั้งหมดควรได้รับการออกแบบใหม่เพื่อสร้างสรรคบรรยากาศของทางเดินเท้าและเพิ่มคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

5) โครงการปรับปรุงสาธารณูปโภคให้ทันสมัย นอกจากการปรับปรุงระบบการระบายน้ำและระบบแสงสว่าง

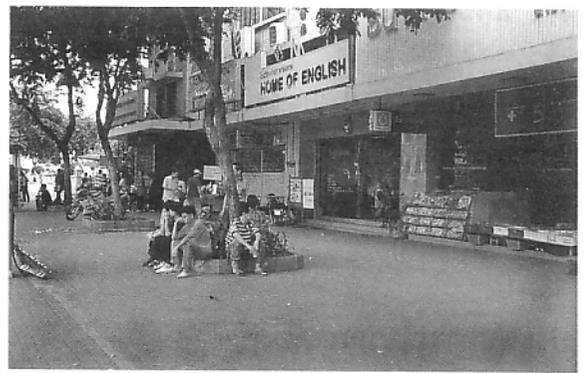

แนวทางการออกแบบอาคารตรงพื้นที่ให้เข้าชายสลากกินแบ่งรัฐบาล ห้วมุมสี่แยกคอกวัว ซึ่งปัจจุบันคือแหล่งเสื่อมโทรมที่ใหญ่ที่สุดบนถนนราชดำเนินกลาง - หากไม่สร้างอนุสาวรีย์วีรชนในที่นี้ดังกล่าว

บนถนนและทางเท้าให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นแล้ว ควรติดตั้งระบบเสียงตามสายและระบบแจ้งเหตุฉุกเฉินที่ทันสมัยเพิ่มเติมเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยให้แก่ประชาชนอีกระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการระยะ 10-20 ปี

- 1) ควรแต่งตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งให้มีหน้าที่ควบคุมการพัฒนาด้านกายภาพของถนนราชดำเนินกลาง โดยเฉพาะ
- 2) ควรผลักดันให้มีการออกกฎหมายในรูปแบบที่เหมาะสมเพื่อให้คณะกรรมการดังกล่าวใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุม
- 3) ภารกิจที่สำคัญซึ่งคณะกรรมการควรพิจารณาเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือจากการควบคุมสภาพอาคาร ถนน ภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดีตลอดไป คือการแก้ปัญหามลพิษและปัญหาอาคารแปลกปลอมให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

สภาพความขาดแคลนม้านั่งและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ บนทางเท้า

อาคารรูปทรงแปลกแยกที่รกรากแก้ปัญหาในระยะยาว

เมื่อคณะนักวิชาการได้นำเสนอผลการศึกษาและโครงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว คณะทำงานฯ ได้ให้ความเห็นชอบในหลักการและมีมติให้เร่งดำเนินการตามโครงการระยะสั้นก่อนโดยแบ่งงานและความรับผิดชอบในภาคปฏิบัติเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก ให้กรุงเทพมหานครรับผิดชอบ 4 โครงการ และกลุ่มที่สอง ให้คณะกรรมการภาคเอกชนรับผิดชอบ 3 โครงการ ดังต่อไปนี้คือ

งานในความรับผิดชอบของกรุงเทพมหานคร

- ◆ การปรับปรุงผิวจราจรบนถนนราชดำเนินกลาง
- ◆ การขยายผิวจราจรรอบวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว)
- ◆ การปรับปรุงพื้นลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
- ◆ การทาสีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

งานในความรับผิดชอบของคณะกรรมการภาคเอกชน

- ◆ การปรับปรุงและซ่อมแซมอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง
- ◆ การทาสีอาคารริมถนนราชดำเนินกลาง
- ◆ การปรับปรุงป้ายต่าง ๆ

ทั้งนี้ คณะทำงานฯ ได้ขอให้กลุ่มนักวิชาการเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้คำแนะนำในช่วงการปฏิบัติงานตามโครงการระยะสั้นทั้ง 7 โครงการ (ระหว่างเดือนกันยายน 2538 - พฤษภาคม 2539)

ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ

การที่กลุ่มนักวิชาการได้มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาและช่วยประสานงานโครงการของกรุงเทพมหานครครั้งนี้ นับว่าเป็นโอกาสที่ดีซึ่งหาได้ยาก เพราะในโครงการทั่ว ๆ ไปงานของนักวิชาการมักจะข้ามไปถึงขั้นประเมินผล (Evaluation) โดยไม่ได้สัมผัสผลงานในภาคปฏิบัติ (Implementation) ด้วยตนเอง

เมื่อเริ่มต้นการดำเนินงาน นักวิชาการได้เสนอให้ปรับขนาดของคณะทำงานให้กระชับขึ้นเพื่อสามารถกำกับดูแลการปฏิบัติงานได้อย่างใกล้ชิดและมีความคล่องตัวสูง จึงได้เชิญทั้งคณะกรรมการและคณะทำงานประชุมเพื่อคัดเลือกอาสาสมัครจำนวนไม่เกิน 7 คน ให้ปฏิบัติหน้าที่แทนองค์กรทั้งสองซึ่งมีสมาชิกรวมกันถึง 35 คน กลุ่ม

Working Force จึงเกิดขึ้น ประกอบด้วยนายปลัด ถิ่นถลาง ผู้แทนบริษัท ธนบุรีประกอบรถยนต์ จำกัด เป็นหัวหน้า นายดนัย พุ่มเล็ก ผู้แทนสภาทนายความ รับผิดชอบเกี่ยวกับเอกสารทางกฎหมาย นายพัฒน์พงษ์ วงษ์ข้าหลวง ผู้แทนบริษัท เงินทุนชาติไทยบูลย์ จำกัด นายเสรี เหล่าลดา ผู้แทนธนาคารออมสิน รับผิดชอบการซ่อมแซมและทำความสะอาดอาคาร นายขจร พราวศรี ผู้แทนบริษัท เทเวศประกันภัย จำกัด รับผิดชอบการจัดหาผู้รับจ้างจัดทำป้าย นายเสกสรร สิทธาคม ผู้แทนหนังสือพิมพ์สยามรัฐ รับผิดชอบด้านสื่อมวลชนสัมพันธ์ และนายสมชัย นิติวราภรณ์ ผู้แทนสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ รับผิดชอบด้านการประสานงานทาสีอาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ โดยมีนายวิชัย เกริกโกวัลล์ ผู้อำนวยการเขตพระนครในขณะนั้นคอยประสานงานด้านอุปกรณ์และกำลังคน ส่วนที่ปรึกษาด้านวิชาการได้แก่กลุ่มนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากรประกอบด้วย อาจารย์อำนาจ รัตนบัญญัติ ดร. รุจิโรจน์ อนามบุตร ดร. ชัยสิทธิ์ ตานกิตติกุล ดร. สุพักตรา สุทธสุภา และผู้เขียน ตามลำดับ

กลุ่ม Working Force เริ่มดำเนินงานทันทีด้วยการจัดประชุมชี้แจงโครงการเพื่อรับฟังการประชาพิจารณ์ (Public Hearing) จากบรรดาผู้เช่าอาคารริมถนนราชดำเนินกลางทั้งหมด เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2538 ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ โดยมี ร.อ.กฤษฎา อรุณวงษ์-ณ อยู่ชยา ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในขณะนั้น และนายประเสริฐ สมะลาภา ปลัดกรุงเทพมหานคร เข้าร่วมเป็นสักขีพยานด้วย

ผลที่ได้รับจากการประชาพิจารณ์ครั้งนี้นับว่าเกินเป้าหมายที่ปลัดกรุงเทพมหานครและกลุ่มนักวิชาการคาดหวัง กล่าวคือ หลักฐานภาพถ่ายของอาคารถนนราชดำเนินกลางเมื่อครั้งสร้างเสร็จใหม่ ๆ ซึ่งค้นคว้าจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติและผลการวิเคราะห์ตัวอย่างสีที่เกาะติดแผ่นปูนฉาบผนังและกันสาดที่กะเทาะจากอาคารจริงได้สร้างความเชื่อถือแก่ผู้ร่วมฟังการประชาพิจารณ์เป็นอย่างมาก ดังนั้นเมื่อนักวิชาการยืนยันว่าสีที่ทาอาคารบนถนนราชดำเนินกลางครั้งแรกคือสีไข่ไก่และมาเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลในภายหลังที่ประชุมจึงลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ทาสีไข่ไก่แทนสีน้ำตาล

เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์อาคารตามหลักวิชาการซึ่งเป็นการนำสถาปัตยกรรมในยุค City Beautiful กลับไปสู่ความถูกต้องตามยุคสมัยอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ให้จัดทำบันทึกการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ไว้เป็นหลักฐานด้วย

สิ่งที่ประทับใจอีกประการหนึ่งซึ่งประสบจากการประชาพิจารณ์ก็คือความเข้าใจและความร่วมมืออย่างดียิ่งของภาคเอกชนผู้เช่าอาคาร เมื่อที่ปรึกษาได้แสดงความห่วงใยในขั้นตอนของการทำสีอาคารว่า หากปล่อยให้ผู้เช่าอาคารแต่ละรายดำเนินการทำสีกันเอง นอกจากงานจะไม่เสร็จตามกำหนดแล้วสีที่ทาก็อาจไม่ตรงกับสีเดิม ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว ที่ปรึกษาจึงเสนอให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรวมตัวกันเป็นกลุ่มก่อนอันเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ได้ผลดีในต่างประเทศ ผู้ร่วมประชาพิจารณ์ต่างก็เห็นชอบและมีมติให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในฐานะเจ้าของอาคาร รับผิดชอบการจ่ายค่าทาสีทั้งหมดไปก่อนแล้วเรียกเก็บจากผู้เช่าแต่ละรายในภายหลังตามปริมาณพื้นที่ที่ทามากน้อยแตกต่างกัน โดยให้ Working Force จัดหาผู้รับเหมาและทำสัญญาว่าจ้างภายใต้กรอบรายละเอียดและเทคนิคการทาสีซึ่งนักวิชาการจะเป็นผู้กำหนดให้

การดำเนินงานที่รับผิดชอบโดยภาครัฐ

เมื่อได้มติดังกล่าวจากการประชาพิจารณ์แล้ว ฝ่ายที่รับผิดชอบในแต่ละโครงการก็เริ่มลงมือปฏิบัติงานทันที เริ่มจากคำสั่งของปลัดกรุงเทพมหานครให้กองก่อสร้างและบูรณะ สำนักการโยธา ดำเนินการปรับปรุงผิวจราจรจากสะพานผ่านฟ้าลีลาศไปจนถึงสะพานผ่านพิภพลีลา ความยาว 1,200 เมตร ใช้วิธีการโสรปรับและปูผิวใหม่ด้วยยางแอสฟัลต์ผสมร้อน ใช้งบประมาณราว 8 ล้านบาท ส่วนการขยายผิวจราจรรอบวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอีก 1 ช่องทางตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ศูนย์ก่อสร้างและบูรณะถนน 2 สำนักการโยธาหรือคันหินเดิมและอิฐบล็อกปูทางเท้าที่ล้อมซำรดรอบ ๆ อนุสาวรีย์ฯ ขนาดความกว้าง 1.70 เมตร โดยใช้แรงงาน วัสดุและอุปกรณ์ของศูนย์ฯ ทั้งหมด ยกเว้นการติดตั้งคันหินแกรนิตใหม่ซึ่งว่าจ้างเหมาบริษัทเอกชน สำหรับการปรับปรุงพื้นลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยให้กองก่อสร้างและบูรณะออกแบบลายและควบคุมการปูแผ่นหินแกรนิตสีชมพูเวียดนามสลัปลีเขียวหมื่นปีตามขอบชั้นบันไดแทนกระเบื้องโมเสกเดิม นอกจากนี้ ยังได้ทาสีใหม่ด้วย

สีไข่ไก่เช่นเดียวกับสีที่ทาอาคาร รวมทั้งซ่อมแซมวงกบและบานประตูของฐานรับพานรัฐธรรมนูญตลอดจนเชิญพยานาคที่ซำรดเหนืออ่างน้ำพุเชิงฐานอนุสาวรีย์ฯ อีกด้วย

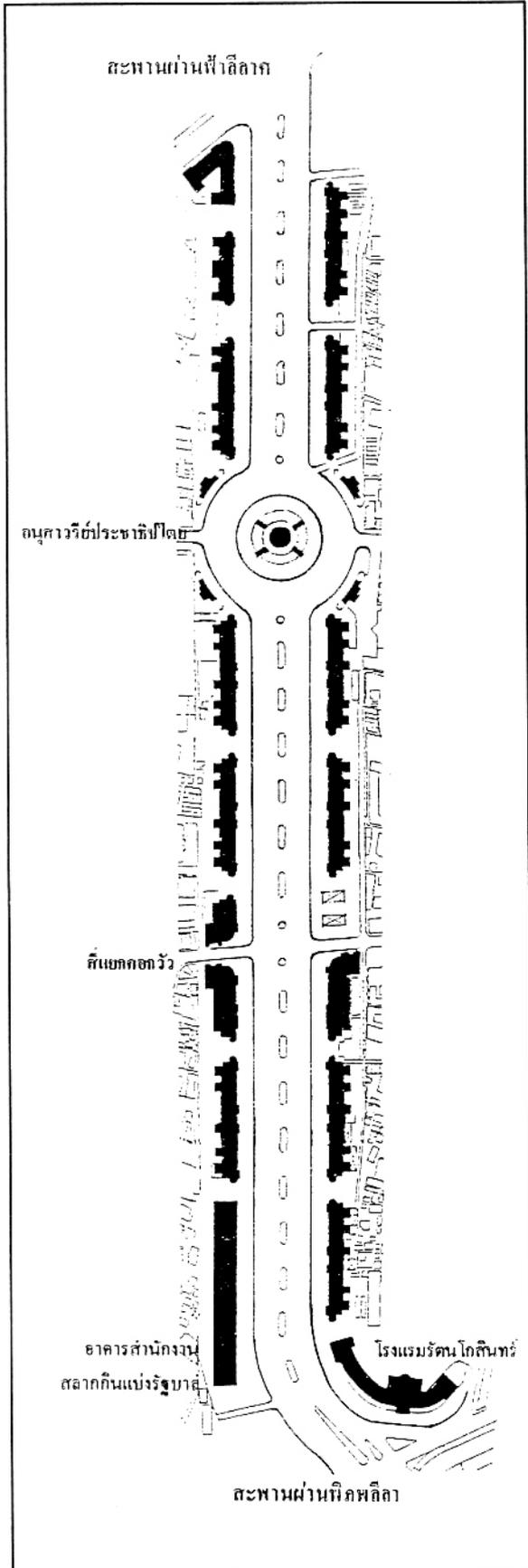
ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกรุงเทพมหานครจะไม่มีเมื่อเทียบกับงานที่ภาคเอกชนรับผิดชอบ ทั้งนี้ เนื่องจากกรุงเทพมหานครได้เตรียมพร้อมล่วงหน้าทั้งงบประมาณ กำลังคน และองค์การซึ่งเป็นหน่วยงานของราชการ จึงทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่นแม้ค่อนข้างจะรีบเร่ง เป็นผลให้บางโครงการสามารถแล้วเสร็จก่อนกำหนด เช่น โครงการขยายผิวจราจรรอบวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยซึ่งเปิดใช้งานได้ทันวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคมพ.ศ. 2538

การซ่อมแซมส่วนประกอบและพื้นลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

การดำเนินงานที่รับผิดชอบโดยภาคเอกชน

การดำเนินงานของภาคเอกชนนั้นเริ่มต้นช้ากว่าหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีขั้นตอนในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อทดสอบปฏิบัติการจากสาธารณชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนสีอาคาร และเพื่อเป็นการประหยัดเวลาในขณะที่เผยแพร่ความเป็นมาของโครงการและเหตุผลในการเปลี่ยนสีอาคาร Working Force จึง

แผนผังอาคารริมถนนราชดำเนินกลางทั้งสาย

ดำเนินการทบทวนบริษัทผู้ผลิต/จำหน่ายสีไปพลาง ๆ และนัดประชุมเพื่อตกลงรายละเอียดพร้อมกันทุกบริษัทเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2539 ซึ่งบริษัทผู้ผลิต/จำหน่ายสีก็ได้ส่งผู้แทนไปประชุมรวม 4 บริษัท โดยมีนักวิชาการที่ปรึกษาและปลัดกรุงเทพมหานครไปร่วมเป็นสักขีพยานท่ามกลางผู้แทนสื่อมวลชนที่ให้ความสนใจต่อความคืบหน้าของโครงการฯ จำนวนมาก

ได้มีการบันทึกผลสรุปจากการประชุมไว้ว่า

ก. ตกลงว่าจ้างเหมาทาสีอาคารกับ 4 บริษัท คือ บริษัท ไอ.ซี.ไอ. จำกัด บริษัท สีกัปตัน จำกัด บริษัท ที.โอ.เอ. จำกัด และบริษัท คำสากลซีเมนต์ไทย จำกัด (ผู้แทนจำหน่ายสีทับบอย) ในราคาที่ได้ต่อรองและตกลงกันเป็นราคามาตรฐานคือ

- พื้นผิวเรียบ ราคาสี ตร.ม. ละ 45 บาท
ค่าแรง ตร.ม. ละ 40 บาท
- พื้นผิวขรุขระ ราคาสี ตร.ม. ละ 65 บาท
ค่าแรง ตร.ม. ละ 40 บาท

ข. แบ่งสรรโซนอาคารทั้งหมด 23 หลัง ออกเป็น 4 โซนและใช้วิธีการจับสลาก ผลการจับสลากปรากฏว่า บริษัท ที.โอ.เอ. จำกัด รับผิดชอบกลุ่มอาคารตั้งแต่สะพานผ่านพิภพลีลาไปจรดสี่แยกคอกวัว จำนวน 5 หลัง บริษัท ไอ.ซี.ไอ. จำกัด รับผิดชอบกลุ่มอาคารที่ถัดขึ้นไปจากสี่แยกคอกวัวจรดอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย จำนวน 5 หลัง บริษัท สีกัปตัน จำกัด รับผิดชอบกลุ่มอาคารช่วงอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไปจรดสะพานผ่านฟ้าลีลาศ จำนวน 5 หลัง ส่วนบริษัท คำสากลซีเมนต์ไทย จำกัด จับสลากได้โรงแรมรัตนโกสินทร์ อาคารชั้นเดียว 4 หลัง ที่ล้อมรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล และธนาคารกรุงเทพสาขาสะพานผ่านฟ้า

ค. ข้อตกลงอื่น ๆ ที่จะใช้ประกอบสัญญาว่าจ้างได้แก่

- สำนักงานเขตพระนครจะช่วยประสานงานกับผู้แทนบริษัทสีเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำความสะดวกพื้นผิวอาคารและทางเท้า โดยใช้เครื่องฉีดน้ำในเวลากลางวัน หากไม่สามารถติดตั้งเครื่องกีดขวางทางเท้าในช่วงเวลากลางวัน

- ขั้นตอนและวิธีการทาสีเริ่มด้วยการทำความสะอาดพื้นผิวเดิม การทาสีรองพื้นปูนเก่า 1 ครั้ง การทาสีกันชื้น 1 ครั้ง และการทาสีจริงทับหน้า 2 ครั้ง สีที่กำหนดให้หาส่วนต่าง ๆ ของอาคารคือ ผนังสีไข่ไก่ตัดขอบ

ประตูหน้าต่างสีน้ำตาลเข้ม และกันสาดสีครีมอ่อน

- แต่ละบริษัทต้องติดต่อดำเนินการกับอาจารย์
อำนาจ รัตนบัญญัติ และนายสมชัย นิตวิราภรณ์ สถาปนิก
สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อร่วมกัน
ตรวจสอบสีที่แต่ละบริษัทผสมให้ได้ตามมาตรฐานและ
เปรียบเทียบกันก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้นำไปทา

- ในระหว่างการทาสี หากพบว่าส่วนประกอบ
ใดของอาคารมีสภาพชำรุด เช่น ท่อน้ำ รางน้ำ ผิวผนัง
อาคาร ฯลฯ บริษัทต้องซ่อมแซมก่อนดำเนินการทาสี
นอกจากนั้น ให้ทาสีเครื่องปรับอากาศที่ติดตั้งตามส่วน
ต่าง ๆ ภายนอกอาคารทุกเครื่องด้วยสีไข่ไก่เช่นเดียวกัน

ง. ให้ทุกบริษัทเริ่มดำเนินงานอย่างช้าภายในวันที่
1 เมษายน 2539 โดยติดต่อกับ Working Force ในด้าน
การทำสัญญาว่าจ้าง และติดต่อกับงานโยธา เขตพระนคร
หากต้องการเครื่องมือไปช่วยถอดถอนป้ายที่มีขนาดใหญ่
ออกก่อนการทาสี

ปัญหาและอุปสรรคในระหว่างการปฏิบัติงาน

งานในภาคปฏิบัติเท่าที่ผ่านมาถือว่าค่อนข้างราบรื่น
กล่าวคือ นอกจากได้รับความสนับสนุนจากบรรดาผู้เช่า
อาคารด้วยดีแล้ว ยังไม่มีเสียงคัดค้านในการเปลี่ยนสีทา
อาคารหลังการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม
ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นต่อมาก็คือได้แก่ปัญหา
เฉพาะหน้าซึ่งพอประมวลได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาเกี่ยวกับรายละเอียดทางเทคนิค

แม้ว่าการตกลงกับผู้แทนบริษัททั้ง 4 บริษัท จะ
มีความชัดเจนดังบันทึกข้างต้นแล้วก็ตาม แต่ปรากฏว่า
ในภายหลังบางบริษัทได้ขอต่อรองยกเว้นการทำงานบางอย่างขึ้น
โดยอ้างว่าไม่มีความจำเป็น เนื่องจากสีของตนมีคุณภาพดี
พอ ทำให้ต้องเชิญทุกบริษัทไปร่วมทำความตกลงกันใหม่
อีกครั้งหนึ่งโดยด่วนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2539 ซึ่ง
ที่ประชุมได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยืนยันเงื่อนไขเดิมและ
ให้ตัดบริษัทที่ขอต่อรองออกไปหากไม่สามารถทำตามข้อ
ตกลงเดิมได้ และให้บริษัทที่เหลืออีก 3 บริษัท รับผิดชอบ
แบ่งงานของบริษัทที่ถูกตัดออกไปโดยเฉลี่ยเท่า ๆ กัน
มติดังกล่าวทำให้บริษัทที่เป็นปัญหายุติการต่อรองและยอมรับ
เงื่อนไขเดิม ปัญหานี้ได้ส่งผลให้การส่งงานงวดสุดท้าย
ตามสัญญาว่าจ้างบริษัททั้งสี่ต้องเลื่อนออกไปจนใกล้ท้าย

กำหนดการพระราชพิธีกาญจนาภิเษกเพียง 2 วันเท่านั้น

นอกจากนี้ ผู้บริหารโรงแรมรัตนโกสินทร์ได้เสนอ
ขอดำเนินการทาสีเองโดยใช้สีที่ซื้อจากบริษัท คำสากล
ซีเมนต์ไทย จำกัด ซึ่งหลังจากการหารือกับคณะที่ปรึกษา
แล้วเห็นว่าช่วงเวลาที่เหลือค่อนข้างกระชั้นชิดมาก Work-
ing Force จึงยอมอนุญาตให้เป็นกรณีพิเศษ เพราะไม่มี
ทางเลือกอื่นที่ดีกว่า

ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน

ทั้ง ๆ ที่หลายฝ่ายได้รับปากว่าจะช่วยประสานงาน
กับผู้เช่าอาคารในแต่ละขั้นตอน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจาก
บริษัทสีมีได้สั่งให้ช่างของตนติดต่อหรือแจ้งให้ผู้เช่าอาคาร
แต่ละรายทราบล่วงหน้าก่อนที่จะเข้าดำเนินการ โดยเฉพาะ
การทำงานนอกเวลาและในวันหยุด จึงก่อให้เกิดความ
เข้าใจผิดและปัญหาเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เช่น กรณีที่คนงานใช้
อุปกรณ์ฉีดน้ำแรงดันสูงอย่างไม่ระมัดระวังจนเป็นเหตุให้
เจ้าของกิจการต้องจ่ายค่าเสียหายชดเชยแก่ลูกค้าที่นำรถ
ไปจอดอยู่ใกล้บริเวณดังกล่าว เป็นต้น

คนงานเมื่อเริ่มปฏิบัติงานทาสีอาคาร

ปัญหาเกี่ยวกับระเบียบการเบิกจ่ายของส่วนราชการ

การที่เจ้าของอาคารคือสำนักงานทรัพย์สินส่วน
พระมหากษัตริย์รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทาสีทั้งหมด
ไปก่อนแล้วเรียกเก็บคืนจากผู้เช่าอาคารแต่ละรายในภายหลัง
โดยผ่อนปรนให้ผู้เช่าบางรายสามารถผ่อนคืนเป็นงวด ๆ
ได้นั้น นับเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ใช้ได้ผลดีเพราะทำให้ได้รับ
ความร่วมมืออย่างดีจากผู้เช่าอาคารส่วนใหญ่ซึ่งเป็นภาค
เอกชน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นกรณีที่ผู้เช่าเป็นหน่วยราชการ
และไม่ได้เตรียมตั้งงบประมาณไว้ล่วงหน้า การแก้ปัญหา

จึงต้องอาศัยการเจรจาและการประสานงานหลายฝ่ายเพื่อขอชะลอการชำระหนี้เป็นกรณีพิเศษ

ปัญหาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

ในปี พ.ศ. 2538 และ พ.ศ. 2539 ปริมาณน้ำที่ไหลล้นเขื่อนจากภาคเหนือได้ท่วมสองฝั่งในพื้นที่กรุงเทพมหานครติดต่อกันทั้งสองปีเนื่องจากฝนตกมากผิดปกติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ฝนก็เริ่มตกเร็วกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมาและตกติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่กลางเดือนเมษายนถึงปลายปี พ.ศ. 2539 ซึ่งตรงกับช่วงการทำสีพอดีตลอด 90 วันที่ปฏิบัติงานตามสัญญา ท้องฟ้ามีเมฆดำปกคลุมและมีฝนตกแทบทุกวัน อันเป็นเหตุให้เกิดความชื้นสูงในอากาศตลอดเวลา

โครงการในความรับผิดชอบของภาคเอกชนอีกโครงการหนึ่งได้แก่โครงการปรับปรุงป้ายต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2539 Working Force พร้อมทั้งปรึกษาทางวิชาการได้เชิญเจ้าของป้ายตามบัญชีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้ง 31 ราย ไปร่วมประชุมชี้แจงรายละเอียด

ตัวอักษรต้นแบบของธนาคารออมสินและป้ายชื่อบริษัทห้างร้านอื่น ๆ ที่จัดทำใหม่ตามข้อเสนอแนะ

พร้อมกับขอความร่วมมือ โดยเสนอข้อตกลงในหลักเกณฑ์เบื้องต้น 3 ข้อคือ

1. ป้ายใหม่ที่อนุญาตให้ติดตั้งในระดับชั้นสองขึ้นไป หลังจากที่ทาสีผนังอาคารเสร็จแล้วได้แก่ป้ายชื่อของห้างร้านหรือชื่อองค์กรผู้เช่าอาคารโดยไม่มีข้อความโฆษณาสรรพคุณของสินค้าหรือการบริการใด ๆ และให้ผู้เช่าอาคารแต่ละรายเลือกแบบตัวอักษรที่มีลักษณะเรียบง่ายและติดตั้งลอยตัวบนผนังอาคารโดยปราศจากแผ่นพื้นป้าย ตามแนวทางดังนี้

- ตัวอักษรตามแบบธนาคารออมสิน สีแยกคอกว้าง หรือแบบธนาคารทหารไทย หรือตามแบบที่เลือกให้
- ทำด้วยวัสดุสเตนเลส หรือทองเหลือง หรือทองแดง
- ใช้สีทอง หรือทองแดง หรือรมดำ เท่านั้น
- ตัวอักษรปกติหนา 1 นิ้ว สูง 40 ซม.

2. ป้ายชื่อบริษัท/ห้างร้านเดิมที่เคยติดตั้งในระดับตั้งแต่ชั้นสองขึ้นไป หากประสงค์จะนำกลับมาใช้อีกก็ให้ย้ายลงมาติดตั้งในระดับเหนือขอบกันสาดชั้นล่าง แต่ทั้งนี้ไม่อนุญาตให้ติดตั้งป้ายที่มีข้อความโฆษณาใด ๆ เช่นกัน

3. ป้ายอื่น ๆ ที่ติดตั้งในระดับใต้กันสาดชั้นล่างอนุโลมให้คงไว้เพื่อรักษาบรรยากาศของย่านธุรกิจอย่างเดิม เจ้าของกิจการทุกรายได้ตกลงด้วยดีทุกประการ และยอมรับผิดชอบการจัดทำป้ายใหม่หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงป้ายเดิมตามรายละเอียดซึ่งได้แนะนำให้เป็นราย ๆ ภายใต้อาคารหลักเกณฑ์ 3 ข้อข้างต้น

บทสรุป

ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2539 ความสำเร็จของโครงการระยะสั้นก็เริ่มส่งผลอย่างเป็นรูปธรรมสู่สายตาของสาธารณชน สภาพแวดล้อมโดยรวมของถนนราชดำเนินกลางได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งพร้อม ๆ กับการตกแต่งถนนราชดำเนินทั้งสายเพื่อเฉลิมฉลองพระราชพิธีท้าวพระยาภิเษกอย่างเอิกเกริกและสมพระเกียรติ

เบื้องหลังความสำเร็จของโครงการฯ เริ่มจากการเตรียมการล่วงหน้าประมาณ 1 ปี โดยกรุงเทพมหานครได้ขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยศิลปากรและหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะผู้ที่เช่าอาคารถนนราชดำเนินกลางของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อร่วมมือกันพัฒนาถนนราชดำเนินกลางที่มี

สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมกลายเป็นราชสักการะเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

กลุ่มนักวิชาการจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งมีความรู้ความชำนาญในสาขาการออกแบบชุมชนเมือง การออกแบบสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ ภูมิสถาปัตยกรรม ผังเมือง และการอนุรักษ์อาคาร ได้ทำหน้าที่เป็นแกนนำสำคัญในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลและแจกแจงปัญหา การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ จนถึงขั้นการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาพร้อมทางเลือกทั้งในระยะยาว ระยะปานกลาง และระยะสั้น ตามลำดับ นอกจากการดำเนินงานตามกระบวนการวางแผนที่ครบถ้วนดังกล่าวแล้ว กลุ่มนักวิชาการยังได้รับความไว้วางใจให้เป็นที่ปรึกษาในระหว่างการนำโครงการระยะสั้นไปปฏิบัติอีกด้วย ซึ่งทำให้ได้รับประสบการณ์จากการประชาพิจารณ์และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในภาคปฏิบัติที่เป็นประโยชน์

ประสบการณ์ที่ได้รับจากการนำผลการศึกษาและข้อเสนอแนะไปสู่ภาคปฏิบัติทำให้สามารถสรุปเป็นสมมติฐานได้ว่า ความสำเร็จของโครงการฯ นั้น ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ๆ 3 ประการคือ

ก) หลักวิชาการที่น่าเชื่อถือและผ่านการพิสูจน์

ผลจากการจัดทำประชาพิจารณ์เรื่องสีอาคารอาจใช้เป็นกรณีตัวอย่างที่ดี เนื่องจากกลุ่มนักวิชาการก็

ไม่คาดคิดมาก่อนว่าการเปลี่ยนสีอาคารมณฑลราชดำเนินกลางจากสีน้ำตาลที่ทุกคนคุ้นเคยมาเป็นสีไข่มุกจะสามารถทำได้โดยไม่มีอุปสรรค แต่ผลจากการนำเสนอหลักฐานการค้นคว้าทั้งด้านประวัติศาสตร์และด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งยืนยันตรงกันได้พิสูจน์ให้เห็นว่าสังคมสามารถยอมรับการดำเนินงานที่มีหลักการและหลักฐานที่พิสูจน์ได้จริง ไม่ว่าจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างกะทันหันและพลิกความคาดหมายเพียงใด ดังนั้นความหนักแน่นและความน่าเชื่อถือในหลักวิชาการจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรกที่จะต้องสร้างขึ้นให้ได้

ข) การเลือกใช้กลยุทธ์ที่มุ่งผลสำเร็จสูงสุด

เมื่อได้รับความเชื่อถือแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือการจัดการที่มีประสิทธิภาพโดยการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมในกรณีของโครงการนี้ นอกจากการประชาสัมพันธ์และการรับฟังปฏิกิริยาจากสาธารณชนอย่างกว้างขวางแล้วยังได้นำกลยุทธ์การผนึกกำลังของภาคเอกชนเพื่อประสิทธิผลในการจัดการมาใช้โดยอาศัยความร่วมมือจากเจ้าของอาคารซึ่งเป็นองค์กรอิสระและเป็นกลาง ทำให้ลดความเสี่ยงกับการปล่อยให้ผู้เช่าอาคารแต่ละรายดำเนินการเองซึ่งสามารถคาดเดาได้ว่านอกจากงานจะเสร็จไม่พร้อมกันแล้วสีและการทาสีก็จะได้คุณภาพและมาตรฐานเดียวกัน

ค) การสร้างความร่วมมืออย่างเป็นปึกแผ่น

นอกเหนือจากพระบารมีปกเกล้าฯ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ความร่วมมือและความเสียสละอย่างแท้จริงของทุก ๆ ฝ่ายก็เป็นปัจจัยสำคัญที่นำโครงการฯ

อาคารที่ได้รับการทาสีดั้งเดิมในสมัยแรกสร้างอีกครั้งหนึ่ง

การตกแต่งถนนราชดำเนินกลางหลังการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเพื่อเฉลิมฉลองพระราชพิธีกาญจนาภิเษกในปี พ.ศ. 2539

ไปสู่ความสำเร็จโดยง่าย ในความรู้สึกของผู้เขียนซึ่งร่วมรับผิดชอบมาตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงสิ้นสุดโครงการฯ เห็นว่าฝ่ายที่เสียสละมากที่สุดได้แก่บริษัทเอกชนที่ได้ทุ่มเททั้งกำลังทรัพย์และเวลาที่มิค่าให้แก่โครงการฯ โดยเฉพาะบริษัท ธนบุรีประกอบรถยนต์ จำกัด และบริษัท เทเวศประกันภัย จำกัด ซึ่งเพิ่งปรับปรุงและหาสื่ออาคารของตนเสร็จก่อนที่จะเริ่มโครงการฯ แต่ก็ยินยอมทาสีใหม่อีกครั้งหนึ่งตามหลักฐานของนักวิชาการ และในกรณีการต่อเติมอาคารจนผิดรูปแบบอย่างมหันต์ สำนักพิมพ์ดอกเบี๋ยและร้านราชดำเนินคัลเลอร์สลับก็เป็นตัวอย่างที่สมควรได้รับคำชมเชยเพราะยินยอมรื้อถอนโดยทันทีอย่างไม่มีเงื่อนไข

งานส่วนรวมของชาติในปี พ.ศ. 2539 คือพระราชพิธีกาญจนาภิเษกซึ่งได้ผ่านพ้นไปแล้วด้วยความภาคภูมิใจของชาวไทยทุกคน ส่วนหนึ่งของความสำเร็จเกิดจากโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลางซึ่งสามารถกอบกู้ลักษณะของสถาปัตยกรรมในอดีตให้ปรากฏรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง อันเป็นความภาคภูมิใจของนักวิชาการสถาปัตยกรรม แต่สิ่งที่ได้ดำเนินการลุล่วงไปแล้วนั้นเป็นเพียงโครงการในระยะสั้น ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่รอคอยการแก้ไขเพื่อให้ถนน

สายนี้มีสภาพแวดล้อมที่ดียิ่งขึ้นไปอีกตามโครงการระยะปานกลางและระยะยาว ความหวังของพวกเราฝากไว้กับกรุงเทพมหานครและสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่จะร่วมมือกันสืบสานโครงการที่เหลือให้เป็นรูปธรรมต่อไป

วันเวลาได้ผ่านพ้นไปอย่างรวดเร็วจนแทบไม่น่าเชื่อเพราะปีนั้นนอกจากเป็นปีที่ 100 ของการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วยังนับเป็นปีที่ 60 ที่เริ่มการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลางในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม และในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นปีแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 21 ถนนสายนี้ก็จะมียุครบ 99 ปี

ในบทส่งท้ายนี้ ผู้เขียนใคร่ขอขอบพระคุณคุณจรัส เกตุทัต อดีตสถาปนิกสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และคุณสรศิลป์ แผงสภา อดีตสถาปนิกบริษัทเดินอากาศไทย จำกัด แม้ท่านทั้งสองจะเกษียณอายุการทำงานแล้ว แต่ความทรงจำและประสบการณ์ในอดีตรวมทั้งความกรุณาของท่านมีส่วนช่วยให้บทความนี้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กำธร กุลชล และ ทรงสรรค์ นิลกำแหง. "วิวัฒนาการทางกายภาพของกรุงรัตนโกสินทร์ฝั่งตะวันออก : ตั้งแต่ก่อนเริ่มสร้างกรุงจนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง." *ว.มหาวิทยาลัยศิลปากร. ฉบับพิเศษ (ธันวาคม 2525) : 221-244.* โครงการวิจัยของมหาวิทยาลัยศิลปากร. งานช่างของในหลวง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร และคณะ. *พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต.* กรุงเทพฯ : สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536.
- สมบัติ พลายน้อย. *เล่าเรื่องบางกอก.* พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2518.
- สยมพร ทองสารี. "ผลกระทบจากการตัดถนนในกรุงเทพฯ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) : ศึกษาเฉพาะกรณีการตัดถนนในกำแพงพระนครด้านเหนือและด้านใต้พระนคร." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.
- Lang, Jon. *URBAN DESIGN : THE AMERICAN EXPERIENCE.* N.Y.: Van Nostrand Reinhold, 1994.